

DOROTA SZUMNA

Młodzież licealna o swoich umiejętnościach uczenia się (na przykładzie badań w szkołach rzeszowskich)

High School Students about their Learning Abilities (Illustrated by the Research in the Schools in Rzeszow)

Doktor, Uniwersytet Rzeszowski, Wydział Pedagogiczny, Zakład Dydaktyki i Systemów Edukacyjnych, Polska

Streszczenie

Artykuł prezentuje wyniki badań poświęconych uczeniu się młodzieży, przeprowadzonych przez autorkę wśród uczniów kończących liceum ogólnokształcące. Badania sondażowe pozwoliły zebrać informacje o nastawieniu i motywacji do uczenia się i nabywania wiedzy przez licealistów oraz poziomie ich umiejętności w tym zakresie.

Słowa kluczowe: młodzież licealna, umiejętność uczenia się, nastawienie i motywacja do uczenia się

Abstract

The article presents the results of the research related to the young students, which has been conducted by the author among the students, during their last year in the secondary school. The survey research allowed to the author to receive the information about the attitudes and motivation for learning among the young students, as well as their opinions about their level of skills in this area.

Keywords: high school students, student's learning abilities, attitude and motivation for learning

---

Wstęp

Jednym z najważniejszych zadań szkoły jest dziś promowanie wartości uczenia się przez całe życie i wyposażenie młodych ludzi nie tyle w szczególność wiedzę, na ogół szybko zapominaną, co w skuteczne sposoby jej zdobywania. Możemy i powinniśmy dać uczniom „dobre «narzędzia» do samodzielnego zdobywania wiedzy w przyszłości. Takimi niezastąpionymi narzędziami są umiejętności samodzielnego uczenia się” (Ledzińska, Czerniawska, 2011, s. 16).

Umiejętność uczenia się to w realiach XXI w. szczególnie ceniony zasób każdego człowieka, podstawa kształcenia i rozwoju nie tylko jednostek, ale całych społeczeństw. W tym sensie staje się „metakompetencją, tj. bazą dla innych kom-

petencji, co oznacza ciągle pogłębianie wiedzy na temat uczenia się, rozwijanie umiejętności uczenia się oraz postawy gotowości do uczenia się przez całe życie” (Solarczyk-Szwec, 2014, s. 93; por. Bauman, 2005). Warto zatem stawiać pytania o rolę szkoły i rezultaty podejmowanych przez nią w tym obszarze działań.

Artykuł prezentuje wyniki badań poświęconych uczeniu się młodzieży, przeprowadzonych przez autorkę w rzeszowskich liceach ogólnokształcących wśród uczniów kończących ten etap edukacji. Badania sondażowe, realizowane w roku szkolnym 2016/2017, pozwoliły zebrać informacje m.in. o nastawieniu młodych ludzi wobec uczenia się i nabywania wiedzy, motywacji do podejmowania przez nich wysiłku związanego z uczeniem się, a także o poziomie ich umiejętności w tym zakresie. Badaniami objęto grupę 175 uczniów (122 kobiety i 53 mężczyzn) z sześciu rzeszowskich liceów ogólnokształcących¹.

Czy warto się uczyć, czyli o nastawieniu i motywacji do uczenia się licealistów

„[E]fektywność funkcjonowania poznawczego (szerzej: ludzkiej aktywności) współwyznaczają mechanizmy emocjonalno-motywacyjne oraz wolicjonalne” (Ledzińska, Czerniawska, 2011, s. 243; Dembo, 1997; Włodarski, 1998). Dla niezwykle złożonego procesu, jakim jest uczenie się, istotne jest zatem nie tylko, by umieć zaplanować i przeprowadzić działania służące uczeniu się i realizacji postawionego celu, ale też chcieć je podjąć, a nawet lubić się uczyć, tzn. przejawiać zainteresowanie uczeniem się, dostrzegać i wykorzystywać sprzyjające mu sytuacje (Ledzińska, Czerniawska, 2011, s. 175). Chodzi o zaangażowanie w naukę na poziomie emocjonalnym (Quaglia, Corso, 2015).

Rzeszowskich licealistów zapytano, czy lubią się uczyć i czy nauka może być przyjemna. W pierwszej kwestii ich zdania różnią się w zależności od tego, czy wypowiadają się we własnym imieniu, czy też oceniają nastawienie ogółu młodzieży. Częściej deklarują, że lubią się uczyć, gdy mówią o sobie (tabele 1 i 2).

Tabela 1. Nastawienie do uczenia się wśród młodzieży – opinie badanych uczniów

Młodzież na ogół lubi się uczyć	Kobiety		Mężczyźni		Ogółem	
	L	%	L	%	L	%
Zdecydowanie tak	0	0,00	1	1,89	1	0,57
Raczej tak	17	13,93	4	7,55	21	12,00
Raczej nie	61	50,00	28	52,83	89	50,86
Zdecydowanie nie	13	10,66	8	15,09	21	12,00
Trudno powiedzieć	31	25,41	12	22,64	43	24,57
Ogółem	122	100,00	53	100,00	175	100,00

Źródło: badania własne.

¹ Przedstawione wyniki stanowią fragment badań poświęconych uczeniu się dzieci i młodzieży zaplanowanych i przeprowadzonych przez autorkę artykułu. Badania realizowane są w ramach projektu badawczego „Szkoła jako przestrzeń uczenia się – perspektywa uczniów i nauczycieli” (Wydział Pedagogiczny UR).

Podczas gdy ponad połowa licealistów (50,86%) twierdzi, że młodzież raczej nie lubi się uczyć, a kolejne 12%, że zdecydowanie nie lubi (łącznie ponad 3/5 badanych), to o osobistym stosunku do nauki wypowiadają się odmiennie. Odpowiedź „raczej tak” deklaruje ponad 1/3 uczniów (36,57%), a co dziesiąty twierdzi, że zdecydowanie lubi się uczyć. Niewielkie różnice w opiniach dziewcząt i chłopców dotyczących rówieśników stają się wyraźne w ocenie własnego nastawienia. Znacząco większy odsetek dziewcząt niż chłopców twierdzi, że raczej lubi się uczyć, odwrotnie jest w przypadku odpowiedzi „zdecydowanie nie”.

Tabela 2. Osobiste nastawienie do uczenia się – deklaracje badanych licealistów

Lubię się uczyć	Kobiety		Mężczyźni		Ogółem	
	L	%	L	%	L	%
Zdecydowanie tak	11	9,02	7	13,21	18	10,29
Raczej tak	52	42,62	12	22,64	64	36,57
Raczej nie	20	16,39	11	20,75	31	17,71
Zdecydowanie nie	6	4,92	10	18,87	16	9,14
Trudno powiedzieć	33	27,05	13	24,53	46	26,29
Ogółem	122	100,00	53	100,00	175	100,00

Źródło: badania własne.

Duża część badanych – ponad 1/4 – w ogóle nie określiła swego stosunku do uczenia się (podobne wyniki w tab. 1), co może być wyrazem ambiwalentnych postaw wobec tej aktywności. Może o tym świadczyć także ogólnie niewielka liczba badanych deklarujących zdecydowanie pozytywne bądź negatywne emocje związane z uczeniem się (ok. 19%). Owa ambiwalentność – jak wynika z uczniowskich wypowiedzi – ma związek przede wszystkim z zainteresowaniem treściami, których się uczą. Tych, które ich interesują, uczą się z przyjemnością, są także postrzegane jako łatwiejsze do przyswojenia (np.: „Uczenie się rzeczy, które nas interesują jest łatwe”; „Łatwiejsze są rzeczy ciekawsze dla nas”; „Przedmioty, które lubię przychodzić mi łatwo, żeby się ich nauczyć”; „Każdy ma inne zainteresowania i czasami ciężko jest się uczyć czegoś, czego nie lubimy”). Zdaniem ponad 3/4 badanych uczenie się może być przyjemne, prawie co czwarty jest o tym zdecydowanie przekonany (por. Quaglia, Corso, 2015).

Do uczenia się mogą nas skłaniać różne motywy, wywierają one znaczny wpływ na przebieg i rezultaty uczenia się (Włodarski, 1998, s. 232). Czym kierują się badani licealiści, podejmując wysiłek związany z uczeniem się? Młodzi ludzie wymieniają różnicowane motywy, wśród których można wskazać dwa dominujące (tabela 3).

Tabela 3. Motywy uczenia się podawane przez badanych licealistów

Kategorie odpowiedzi	Kobiety		Mężczyźni		Ogółem	
	L	%	L	%	L	%
Docenianie przez nauczycieli i rówieśników	22	18,03	2	3,77	24	13,71
Możliwość otrzymania dobrych ocen na świadectwie i egzaminach	29	23,77	11	20,75	40	22,86
Zadowolenie rodziców z dobrych wyników	24	19,67	10	18,87	34	19,43
Możliwość rozwijania pasji	63	51,64	27	50,94	90	51,43
Szansa na poznanie świata i własny rozwój	87	71,13	36	67,92	123	70,29
Pokazanie się z dobrej strony w szkole i poza nią	21	17,21	8	15,09	29	16,57
Realizacja własnych planów eduk. i zawod.	90	73,77	44	83,02	134	76,57
Nabycie umiejętności uczenia się	25	20,49	10	18,87	35	20,00
Inne	0	0,00	7	13,21	7	4,00

Źródło: badania własne.

Młodzież kończąca IV etap edukacyjny uczy się przede wszystkim dlatego, by zwiększyć swe szanse na realizację dalszych planów edukacyjnych, a w przyszłości zawodowych (ponad $\frac{3}{4}$ badanych). Jest to szczególnie wyraźne u chłopców, u dziewcząt niemal równie ważne jest poznawanie świata i własny rozwój. Motywy te odczytać można także z takich na przykład wypowiedzi: „Nauka pozwoli mi na dostanie się na studia i decyduje o mojej przyszłości”; „Uczenie się jest potrzebne, by zdać egzaminy i zdobyć pracę i pieniądze na godne życie”; „Dzięki nauce możemy poznawać lepiej świat i lepiej go rozumieć”. Do uczenia się skłaniają badanych także inne motywy: chęć rozwijania pasji (wymienia go co drugi uczeń), możliwość zdobycia dobrych ocen (ok. 23%), nabycie umiejętności uczenia się (co piąty), spełnienie oczekiwań rodziców (ok. 19,5%) i inne.

Dostrzeganie przez licealistów znaczenia umiejętności uczenia się dla realizacji dalszych planów edukacyjno-zawodowych każe postawić pytanie o poziom tej umiejętności u badanej młodzieży. Jej dobre opanowanie zwiększa bowiem szanse sukcesu edukacyjnego, a w przyszłości zawodowego.

Czy młodzież potrafi się uczyć, czyli jak uczniowie oceniają własne umiejętności i gotowość ich doskonalenia

„Pierwszą edukację można uznać za udaną – piszą autorzy raportu *Edukacja: jest w niej ukryty skarb* – jeśli da ona impuls i podstawy umożliwiające kontynuowanie nauki przez całe życie, w pracy, lecz również poza pracą” (Delors, 1998). Wymagania te stawiane są dziś szkole jako instytucji odpowiedzialnej za przygotowanie dzieci i młodzieży do samodzielnego uczenia się (MEN, 2017a). W prowadzonych badaniach blisko $\frac{3}{5}$ licealistów (104 osoby, tj. 59,43%) stwierdziło jednak, że nigdy nie uczyli się o tym, jak skutecznie się uczyć. Pozo-

stali wskazywali szkołę, ale też internet, jako miejsca, gdzie zetknęli się z tematyką skutecznego uczenia się.

Rzeszowskich licealistów kończących dwunastoletni okres szkolnej edukacji zapytano, jak oceniają swoje umiejętności w zakresie uczenia się. Badani dokonali samooceny w skali od 1 (poziom bardzo niski) do 5 (bardzo wysoki). Najwięcej uczniów poziom swych umiejętności uznało za przeciętny – 48% licealistów, ponad 1/3 za wysoki (tabela 4).

Tabela 4. Poziom umiejętności uczenia się – samoocena badanych licealistów

Poziom	Kobiety		Mężczyźni		Ogółem	
	L	%	L	%	L	%
Bardzo niski (1)	1	0,82	1	1,89	2	1,15
Niski (2)	4	3,28	4	7,55	8	4,57
Przeciętny (3)	63	51,64	21	39,62	84	48,00
Wysoki (4)	48	39,34	16	30,19	64	36,57
Bardzo wysoki (5)	6	4,92	11	20,75	17	9,71
Ogółem	122	100,00	53	100,00	175	100,00

Źródło: badania własne.

W badanej grupie wyżej oceniają się mężczyźni. Niemal co dziesiąta osoba uważa, że dysponuje bardzo wysokimi umiejętnościami w zakresie uczenia się, przy czym są o tym przekonani przede wszystkim chłopcy (co piąty badany, podczas gdy wśród kobiet odsetek ten wynosi niecałe 5%). Niewielu uczniów (10 osób) oceniło swe umiejętności jako niskie lub bardzo niskie. Niezależnie od tych ocen badani deklarują chęć doskonalenia: ponad 1/3 zdecydowanie (35,43%), a kolejne 45,14% „raczej tak”. Większą gotowość deklarują dziewczęta (tabela 5).

Tabela 5. Deklaracja gotowości doskonalenia umiejętności uczenia się przez badanych licealistów

Chciałbym doskonalić umiejętność uczenia się	Kobiety		Mężczyźni		Ogółem	
	L	%	L	%	L	%
Zdecydowanie tak	48	39,34	14	26,42	62	35,43
Raczej tak	56	45,90	23	43,40	79	45,14
Raczej nie	5	4,10	5	9,43	10	5,71
Zdecydowanie nie	0	0,00	5	9,43	5	2,86
Trudno powiedzieć	13	10,66	6	11,32	19	10,86
Ogółem	122	100,00	53	100,00	175	100,00

Źródło: badania własne.

W rozwijaniu umiejętności uczenia się licealiści oczekują wsparcia od szkoły i nauczycieli (tabela 6) – ponad 62% młodzieży, podczas gdy media, w tym internet, uznawane są za dobre źródło wsparcia przez ponaddwukrotnie mniej badanych.

Tabela 6. Źródła wsparcia w rozwijaniu umiejętności uczenia się – oczekiwania licealistów

Kategorie odpowiedzi	Kobiety		Mężczyźni		Ogółem	
	L	%	L	%	L	%
Nauczyciele	76	62,30	33	62,26	109	62,29
Rodzice	10	8,20	3	5,66	13	7,43
Rówieśnicy	14	11,48	6	11,32	20	11,43
Media (czasopisma, książki, tv, Internet)	38	31,15	12	22,64	50	28,57
Inne	6	4,92	7	13,21	13	7,43

Źródło: badania własne.

W badanej grupie znalazły się także osoby, które twierdzą, że takiej pomocy w ogóle nie potrzebują, uznając że liczy się tu głównie własny wysiłek.

Podsumowanie

Przeprowadzone badania ujawniły krytyczne podejście młodych ludzi do własnych umiejętności uczenia się, ale też gotowość ciągłego ich rozwijania przy wsparciu nauczycieli. Dla tych ostatnich to zarówno dobra informacja, jak i spore wyzwanie. Oznacza bowiem, że mają na czym budować motywację i gotowość młodych do całożyciowego uczenia się.

Warto w tym miejscu przypomnieć, iż jednym z podstawowych warunków pozyskania uczniów do aktywności mającej na celu nabywanie wiedzy i umiejętności jest uświadomienie im przydatności określonych treści (Okoń, 2003). To ważny obszar działań każdego nauczyciela. Uczniowie chcą widzieć sens uczenia się tego, co przewidziano w programie, który postrzegają jako narzucony, bo na żadnym etapie z nimi niekonsultowany, a nadto nieprzystający do ich zainteresowań i pasji². Trzeba z nimi o tym rozmawiać na każdym przedmiocie³, pokazywać przydatność uczonych treści (także poza szkołą) i wartość uczenia się – zgłębiania różnych dziedzin wiedzy. Od najwcześniejszych lat, czyli już z najmłodszymi uczniami, warto rozmawiać o tym, dlaczego ludzie się uczą i co można zyskać dzięki uczeniu się, a tym samym kształtować pozytywne nastawienie oraz motywację poznawczą. Przypisuje się jej zasadnicze znaczenie – wywierając wpływ na zainteresowania uczniów, istotnie przyczynia się do ich rozwoju umysłowego (Włodarski, 1998, s. 232).

Założenia koncepcji kształcenia ustawicznego wciąż w niewystarczającym stopniu przenikają do praktyki edukacyjnej pomimo zawarcia określonych zapisów w dokumentach oświatowych (MEN, 2017b). Urzeczywistnienie tych zało-

² Wielu uczniów wiąże uczenie się z przymusem przyswajania narzucanych im treści, np.: „Uczyć się to zapamiętywać informacje, które są nam narzucane”; „Uczyć się to zdobywać wiedzę, choć często bezużyteczną”; „Czytanie i powtarzanie nudnych rzeczy, które zazwyczaj nas nie interesują”; „Starta czasu, ponieważ jesteśmy nauczani niepotrzebnych rzeczy!”.

³ Przygotowanie w tym zakresie nauczyciele powinni zdobyć na etapie kształcenia w szkole wyższej i rozwijać je podczas systematycznie podejmowanych szkoleń.

zeń wymaga m.in. – na poziomie kształcenia ogólnego – „wysunięcia (...) na pierwsze miejsce konieczności wyrobienia w uczniach nawyku uczenia się”, a nade wszystko „przekształcenia nauczycieli z dawców wiedzy na kierujących procesem uczenia się” (Pólturzycki, 2014, s. 161). To pożądanym w edukacji kierunkiem zmian, wielokrotnie już uzasadnianym, w naszych szkołach wciąż raczej incydentalny⁴ niż powszechny. Dostrzegają to także uczniowie; jeden z nich pisze: „W szkole jesteśmy nauczani, a nie uczymy się i to jest moim zdaniem głównym problemem”.

Literatura

- Bauman, T. (red.) (2005). *Uczenie się jako przedsięwzięcie na całe życie*. Kraków: Impuls.
- Delors, J. (red.) (1998). *Edukacja: jest w niej ukryty skarb*. Raport dla UNESCO Międzynarodowej Komisji ds. Edukacji dla XXI wieku. Warszawa: SOP.
- Dembo, M.H. (1997). *Stosowana psychologia wychowawcza*. Warszawa: WSiP.
- Ledzińska, M., Czerniawska, E. (2011). *Psychologia nauczania. Ujęcie poznawcze. Podręcznik akademicki*. Warszawa: PWN.
- Okoń, W. (2003). *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*. Warszawa: Żak.
- Pólturzycki, J. (2014). *Niepokój o dydaktykę*. Warszawa, Radom: ITE PIB.
- Quaglia, R.J., Corso, M.J. (2015). *Głos ucznia. Instrument dobrych zmian w edukacji*. Warszawa: Wolters Kluwer.
- Rozporządzenie MEN z 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej. Pobrane z: <http://dziennikustaw.gov.pl/du/2017/356> (24.09.2017) (a).
- Rozporządzenie MEN z 11 sierpnia 2017 r. w sprawie wymagań wobec szkół i placówek. Dz.U. 2017, poz. 1611 (b).
- Solarczyk-Szwec, H. (2014). Uczenie się przez całe życie jako metakompetencja. W: J. Grzesiak (red.), *Ewaluacja poprawy jakości kształcenia* (s. 93–101). Pobrane z: https://repozytorium.umk.pl/bitstream/handle/item/2717/LLL_metakompetencja.pdf?sequence=1 (24.09.2017).
- Włodarski, Z. (1998). *Psychologia uczenia się*. T. 1. Warszawa: PWN.

---

⁴ Warto tu wspomnieć o „budzących się szkołach”. Zob. budzaciaszkola.pl.